

Міністерство освіти і науки України
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
Представництво фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні
Всеукраїнська молодіжна громадська організація
студентів з інвалідністю «Гаудеамус»

**ІНКЛЮЗИВНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ:
ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ
ТА КРАЩІ ПРАКТИКИ**

Тези доповідей

XXV Міжнародної науково-практичної конференції
м. Київ, 25–27 листопада 2025 р

Київ
Університет «Україна»
2025

Ministry of Education and Science of Ukraine
Open International University of Human Development «Ukraine»
Friedrich Ebert Fund in Ukraine
All-Ukrainian youth public organization of students with disabilities
«Gaudeamus»

**INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT:
PROBLEMS, PROSPECTS, BEST PRACTICES**

Materials

of the XXV Annual International Conference
Kyiv, November 25–27, 2025

Kyiv
University «Ukraine»
2025

УДК 376-044.247(082)
I-65

**Затверджено до друку
Вченою радою Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»
(протокол № 8 від 23 грудня 2025 р.)**

Відповідальний за випуск: Олена ОМЕЛЬЧЕНКО
Редакційна група Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»: Петро ТАЛАНЧУК (головний редактор), Ірина ТАЛАНЧУК, Ганна ДАВИДЕНКО, Олена ФЕДОРОВА, Олеся ХОЛОДОВА, Світлана НЕСТЕРЕНКО, Олександр БРИГНЕЦЬ, Альона ЗАГОРОДНЯ, Наталія ОДРІБЕЦЬ, Раміс РАСУЛОВ, Андрій ДУДНІК, Октябрина ЧЕМАКІНА, Валентина МОВЧАН, Наталія ЛОПОНОСОВА, Олена ЗАКЛАДНІЙ, Олександр ДУБОВСЬКИЙ.

I-65 **Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики: тези доповідей XXV Міжнародної науково-практичної конференції** (м. Київ, 25–27 листопада 2025 р.). — К.: Університет «Україна», 2025. — 2761 с.

ISBN 978-966-388-740-1

У збірнику вміщено тези доповідей XXV Міжнародної науково-практичної конференції «Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики», в яких відображено широке коло нагальних питань, пов'язаних з освітою, правовим статусом, адаптацією в суспільстві, професійною та фізичною реабілітацією людей з інвалідністю. Розрахований на науковців, освітян, аспірантів, студентів, працівників служб соціальної допомоги, реабілітаційних центрів, а також всіх осіб, хто дотичний до надання послуг людям з інвалідністю.

УДК 376-044.247(082)

ISBN 978-966-388-740-1

© Університет «Україна», 2025

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-740-1-2025-2761>

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ДИЗАЙН-ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ
ІНКЛЮЗИВНОГО УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА:
УНІВЕРСАЛЬНИЙ ДИЗАЙН, UDL
ТА СУЧАСНІ ФОРМАТИ НАВЧАННЯ**

**TRANSFORMING DESIGN EDUCATION IN THE CONTEXT
OF INCLUSIVE UNIVERSITY ENVIRONMENTS:
UNIVERSAL DESIGN, UDL
AND CONTEMPORARY TEACHING FORMATS**

Чемакіна Октябрина Володимирівна
кандидат архітектури, доцент, директор,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна»;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0000-0000-0000>

Кузьмін Олег Володимирович
доктор технічних наук, професор,
професор кафедри технології ресторанної і аюрведичної продукції,
Національний університет харчових технологій.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9321-6684>

Анотація. У тезах розглянуто дизайн як комплексну креативно-інженерну та комунікативну діяльність, що формує якість об'єктів, сервісів і середовищ та безпосередньо впливає на рівень соціальної включеності різних груп населення [1]. Обґрунтовано актуальність трансформації дизайн-освіти в умовах розширення предметного поля дизайну, зростання нормативних вимог до доступності та переходу університетів до інклюзивних освітніх політик [1; 2]. Окреслено структуру інклюзивного освітнього середовища (просторовий, дидактичний, культурно-комунікативний рівні) та показано роль універсального дизайну (UD) і універсального дизайну навчання (UDL) як методологічних рамок для змін у вищій освіті [3; 6; 7]. Проаналізовано результати впровадження UDL у закладах вищої освіти, зокрема вплив на успішність, мотивацію та ставлення студентів до різноманіття й інвалідності [3; 4].

Охарактеризовано студійну педагогіку, фліп-класи та проектно-орієнтоване навчання як ключові формати підготовки дизайнерів, здатні інтегрувати інклюзивні та партисипативні підходи [2; 5]. Запропоновано напрями трансформації дизайн-освіти в українських університетах: перегляд змісту програм, студійних завдань, критеріїв оцінювання та просторової організації кампусу з урахуванням принципів UD та UDL.

Annotation. *The paper considers design as a complex creative, engineering and communicative practice that shapes the quality of products, services and environments and directly influences the degree of social inclusion of diverse user groups [1]. The author substantiates the urgency of transforming design education due to the expansion of the design field, growing accessibility regulations and the shift of universities towards inclusive educational policies [1;2]. The structure of an inclusive educational environment is outlined (spatial, didactic and cultural-communicative levels), and the role of Universal Design (UD) and Universal Design for Learning (UDL) is highlighted as key methodological frameworks for higher education reform [3;6;7]. Recent evidence on UDL implementation in higher education is analysed, with a focus on its impact on student achievement, motivation and attitudes towards diversity and disability [3;4]. Design studio pedagogy, flipped classrooms and project-based learning are described as core formats in design education that can effectively integrate inclusive and participatory approaches [2;5]. Finally, the paper suggests directions for transforming design education in Ukrainian universities, including revision of curricula, studio briefs, assessment criteria and campus spatial organisation in line with UD and UDL principles.*

Дизайн у сучасному науковому дискурсі розглядається як багатовимірна креативно-інженерна діяльність, що поєднує художнє мислення, технічну компетентність, розуміння соціокультурного контексту та етичну відповідальність за наслідки проектних рішень [1]. У визначенні Всесвітньої організації дизайну підкреслюється, що дизайн формує не лише зовнішній вигляд, а й функціонування, досвід використання та ціннісні характеристики продуктів, послуг і систем, впливаючи на якість життя людей і сталість розвитку [1]. Отже, дизайн-освіта стає ключовим механізмом, який визначає, чи будуть майбутні фахівці здатними створювати по-справжньому інклюзивні простори та сервіси.

Актуальність трансформації дизайн-освіти зумовлюється щонайменше трьома групами чинників:

– розширюється предметне поле дизайну: від традиційних об'єктів матеріальної культури до комплексних середовищ, сервісів, цифрових платформ і гібридних систем «людина–простір–технологія» [1]. Це вимагає інтеграції мистецьких, інженерних, соціально-гуманітарних і управлінських компонентів у єдину модель підготовки дизайнера;

– глобальні нормативні рамки (Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, європейські політики доступності, національні стандарти універсального дизайну) формують прямий запит на безбар'єрність і інклюзивність усіх типів середовищ, у тому числі освітніх [2; 6];

– університети дедалі частіше позиціонують себе як простори соціальної згуртованості й підтримки різних груп населення, студентів з інвалідністю, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, дорослих здобувачів освіти, що потребує переосмислення педагогіки дизайну в логіці інклюзії [2].

Багаторічна практика організації навчальної роботи з дизайн-освіти показала, що інклюзивне освітнє середовище доцільно розглядати як трирівневу систему. Просторово-архітектурний рівень охоплює безперервний доступний маршрут, бар'єрно вільні входи, ліфти, санвузли, тактильні та візуальні засоби орієнтації, акустичний комфорт і гнучкі навчальні простори, адаптовані до різних форматів взаємодії [7]. Дидактичний рівень пов'язано із складанням навчальних планів, форм подання матеріалу та оцінювання таким чином, щоб студенти з різними освітніми потребами мали реальний, а не формальний доступ до змісту і могли демонструвати результати навчання в різних форматах [3]. Культурно-комунікативний рівень передбачає формування спільноти, в якій цінуються різноманіття, партнерство та взаємна підтримка, а дискримінаційні практики та стереотипні уявлення про «норму» послідовно долаються [3; 7]. Для дизайн-освіти всі три рівні є взаємопов'язаними, оскільки університет водночас виступає «живою лабораторією» інклюзивного середовища і місцем підготовки фахівців, які розповсюджують ці принципи у ширший професійний і суспільний контекст.

Провідним концептуальним інструментом для трансформації освітнього середовища є універсальний дизайн (Universal Design, UD) — проектування будівель, просторів, сервісів так,

щоб вони були максимально зручними та безпечними для найширшого кола користувачів без потреби в подальшій адаптації [2; 6]. У сфері освіти принципи UD доповнюються концепцією універсального дизайну навчання (Universal Design for Learning, UDL), яка фокусується на структуруванні навчального процесу. Згідно з UDL, викладачі мають забезпечувати множинні способи представлення інформації, множинні шляхи дії та вираження (способи виконання завдань) і множинні форми залучення, які враховують різні мотиваційні профілі студентів [3].

Дослідження і досвід авторів показують, що застосування UDL у закладах вищої освіти корелює з підвищенням рівня успішності, залученості та задоволеності навчанням, зокрема серед студентів, які поєднують навчання з роботою, мають інвалідність або інший освітній бекграунд [3].

Важливим аспектом є вплив освіти у сфері універсального дизайну на ставлення майбутніх архітекторів і дизайнерів до людей з інвалідністю та особливими потребами загалом. Емпіричні дані засвідчують, що систематичне включення тем UD у навчальні курси, аналіз реальних кейсів і виконання проєктів, орієнтованих на потреби різних груп користувачів, сприяють формуванню більш емпатійних, реалістичних та відповідальних уявлень про бар'єри й можливості [4]. Студенти, які вивчають відповідні дисципліни, частіше сприймають вимоги доступності не як «формальний обов'язок», а як ресурс для підвищення якості та інноваційності власних проєктів [4].

Європейські рамкові документи, зокрема розроблені в межах ініціативи Accessible EU, демонструють, як вимоги до універсального дизайну можуть бути інтегровані в політики фінансування та інституційні стратегії університетів [6]. Рамка ключових вимог до універсального дизайну в освіті для Ірландії містить Положення щодо фізичної доступності, цифрової інклюзивності, адаптивних навчальних матеріалів, процедур підтримки студентів і системи моніторингу виконання вимог [6].

Для програм з дизайну це дає можливість вибудовувати наскрізну логіку: «інклюзивний кампус — інклюзивна педагогіка — інклюзивні проєкти», коли досвід навчання відразу трансформується у професійні практики.

Методичне ядро дизайн-освіти становить студійна педагогіка. Дизайн-студія — це формат, у якому студенти протягом тривалого періоду працюють над проєктом під керівництвом викла-

дача, поєднуючи індивідуальні консультації, групові обговорення та проміжні презентації рішень. Порівняльні дослідження студійних підходів показують, що ефективні моделі характеризуються поетапним ускладненням завдань, міждисциплінарністю, регулярним формативним оцінюванням та акцентом на рефлексії студентів щодо власних рішень [5]. У контексті інклюзивного освітнього середовища студія може перетворюватися на простір ко-дизайну, де до постановки задачі та оцінки рішень залучаються представники громад, люди з інвалідністю, ветерани, внутрішньо переміщені особи, підлітки тощо [2;5], що дозволяє працювати не з абстрактними «користувачами», а з реальними людьми.

Сучасні тенденції вищої освіти сприяють поширенню змішаних і перевернутих форматів (flipped classroom). У фліп-класах теоретичний матеріал виноситься в онлайн-середовище або задається для самостійного опрацювання, тоді як аудиторний час використовується для практичної, проєктної, дискусійної роботи [2]. Для дизайн-освіти це означає можливість перенести до аудиторії максимально насичені форми діяльності — аналіз референсів, роботу з макетами й прототипами, ко-дизайнерські сесії, крити — і одночасно надати студентам гнучкість у засвоєнні теорії в індивідуальному темпі [3]. Така організація навчання узгоджується з принципами UDL, забезпечує множинні способи представлення матеріалу (відео, тексти, інтерактивні ресурси) і демонстрації результатів (ескізи, макети, цифрові прототипи, усні презентації).

Практико-орієнтоване навчання виступає ще одним ключовим інструментом трансформації дизайн-освіти в логіці інклюзії. Коли студійні завдання прив'язуються до реальних запитів спільнот, наприклад, проєктування безбар'єрних маршрутів на території кампусу, адаптація візуальної навігації університету, створення інклюзивних комунікаційних кампаній для ветеранів чи студентів з інвалідністю, студенти одночасно опановують професійні компетентності та формують відповідальне громадянське ставлення [2]. Досвід закладів, що впроваджують такі підходи, засвідчує, що студенти краще розуміють етичний вимір дизайну, усвідомлюють довгострокові наслідки власних рішень і розглядають інклюзивність як невід'ємний критерій якості проєкту [2;5].

Висновок. Узагальнюючи, можна зазначити, що загальне визначення дизайну як соціально відповідальної креативно-інже-

нерної діяльності [1], концепції універсального дизайну та універсального дизайну навчання [2–4; 6; 7], а також сучасні формати студійної, фліп- та практико-орієнтованої роботи [2; 5] задають методологічну основу для трансформації дизайн-освіти в напрямі інклюзивності. Для українських університетів, які водночас модернізують освітні програми й розбудовують інклюзивні кампуси, пріоритетами стають: вбудовування модулів з UD та UDL в обов'язкову частину програм з дизайну; розвиток студій, орієнтованих на реальні запити громад і пільгових категорій; перегляд критеріїв оцінювання з урахуванням інклюзивності рішень; створення міждисциплінарних лабораторій інклюзивного дизайну.

Такі кроки дозволяють перетворити інклюзію з епізодичної теми окремих дисциплін на систему професійної підготовки майбутніх дизайнерів.

Список використаних джерел

1. World Design Organization. Definition of industrial design. Montreal, 2015=2025. URL: <https://wdo.org/about/definition/> (date of access: 14.11.2025).
2. White P. J., Briede-Westermeyer J. C., Dempsey H., Lypez G. Universal design in design education: developing a framework of cross-continental perspectives. *AISHE-J: All Ireland Journal of Teaching and Learning in Higher Education*. 2024. Vol. 16, No. 2. URL: https://www.researchgate.net/publication/384325617_Universal_Design_in_Design_Education_Developing_a_Framework_of_Cross-Continental_Perspectives (date of access: 14.11.2025).
3. Espada-Chavarria R., González-Montesino R. H., Lypez-Bastias J. L., Díaz-Vega M. Universal design for learning and instruction: effective strategies for inclusive higher education. *Education Sciences*. 2023. Vol. 13, No. 6. Art. 620. DOI: 10.3390/educsci13060620.
4. Hitch D., Dell K., Larkin H. Does universal design education impact on the attitudes of architecture students towards people with a disability? *Journal of Accessibility and Design for All*. 2016. Vol. 6, No. 1. P. 26–48. DOI: 10.17411/jaccess.v6i1.103.
5. Al-Ayash A. A. Design studio pedagogy: a comparative study of teaching approaches. *Dirasat: Human and Social Sciences*. 2025. Vol. 52, No. 6. URL: https://www.researchgate.net/publication/392322007_Design_Studio_Pedagogy_A_Comparative_Study_of_Teaching_Approaches (date of access: 14.11.2025).
6. AccessibleEU; Higher Education Authority. Framework for key universal design in education requirements in Path 4 funding — Ireland. 2022. URL: https://accessible-eu-centre.ec.europa.eu/framework-key-universal-design-education-requirements-path-4-funding-ireland_en (date of access: 14.11.2025).
7. Burgstahler S. *Universal design in education: principles and applications*. Seattle : DO-IT, University of Washington, 2012. URL: <https://www.washington.edu/doiit/universal-design-education-principles-and-applications> (date of access: 14.11.2025).